

اثربخشی کمیته حسابرسی و کیفیت حسابرسی: آزمون تجربی رویکرد نظارتی

مهدی مرادزاده فرد^۱

محمد نوروزی^۲

ناهید محرمزاده^۳

چکیده

بر اساس نظریه نمایندگی، بین مدیریت و مالکیت تضاد منافع وجود دارد. جدایی ویژگی‌های مالی و کنترل، موجب هزینه نمایندگی می‌شود که توسط رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیران با توجه به عدم تقارن اطلاعاتی محقق می‌گردد. کمیته حسابرسی از اجزای ارکان راهبری بنگاه تلقی می‌شود و عاملی تعیین‌کننده در روند گزارشگری مالی است، که اعتبار صورت‌های مالی حسابرسی شده را افزایش می‌دهد. لذا بر پایه این استدلال، پژوهش حاضر به بررسی رابطه بین اثربخشی کمیته حسابرسی و کیفیت حسابرسی می‌پردازد. بدین منظور، برای سنجش اثربخشی کمیته حسابرسی از چهار معیار جامع اندازه، تخصص، استقلال و تعداد جلسات کمیته حسابرسی و همچنین، برای اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی از سه معیار جامع حق‌الزحمه حسابرسی، تخصص حسابرسی و اندازه مؤسسه حسابرسی استفاده گردید. فرضیه تحقیق نیز با استفاده از نمونه‌ای متشکل از ۵۳ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۵ مورد آزمون قرار گرفت. یافته‌های پژوهش حاکی از رابطه مثبت و معنادار بین اثربخشی کمیته حسابرسی و کیفیت حسابرسی است.

واژه‌های کلیدی: اثربخشی کمیته حسابرسی، اندازه مؤسسه حسابرسی، تخصص کمیته حسابرسی، کیفیت حسابرسی
JEL: M41, M42

^۱ دانشیار گروه حسابداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران. (نویسنده مسئول)
moradzadehfard@yahoo.com

^۲ دانشجوی دکتری حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بابل، بابل، ایران. mohammad_n488@yahoo.com

^۳ کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرج، کرج، ایران. Nahid.moharamzadeh@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۱/۲۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۴/۰۳

مقدمه

براساس نظریه نمایندگی، بین مدیریت و مالکیت تضاد منافع وجود دارد. جدایی ویژگی‌های مالی و کنترل، موجب هزینه نمایندگی می‌شود که توسط رفتارهای فرصت‌طلبانه مدیران با توجه به عدم تقارن اطلاعاتی محقق می‌گردد. در واقع، بین نیاز سهامداران برای کنترل مدیران، با پیچیدگی سازمان رابطه مثبتی وجود دارد. این بدین معناست که سهامداران با توجه به وجود چندین سطوح سلسله مراتبی، برای نظارت بر عملکرد مدیران دچار محدودیت می‌شوند (بنازی و اسلام^۱، ۲۰۰۷؛ کیستن^۲، ۲۰۱۳؛ ماسیمو، آنالیزا و ساموئل^۳، ۲۰۱۴). امروزه در برخی از کشورهای توسعه یافته، بسیاری از شرکت‌ها کمیته حسابرسی تشکیل داده‌اند تا نقش ناظر بر رویه‌ها و نحوه عمل حسابداری و گزارشگری مالی واحدهای اقتصادی را به‌عهده گیرد (علوی طبری و عصابخش، ۱۳۸۹). تحول در محیط اقتصادی ایران نیز در سال‌های اخیر، به‌ویژه با افزایش خصوصی‌سازی و واگذاری شرکت‌های دولتی و نیز توسعه بازار سرمایه سبب شده است که راهبری شرکتی به‌عنوان سازوکار نظارتی بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد. کمیته حسابرسی از اجزای ارکان راهبری شرکت تلقی می‌شود و عاملی تعیین‌کننده در روند گزارشگری مالی است، که اعتبار صورت‌های مالی حسابرسی شده را افزایش می‌دهد. از طرف دیگر، شرکت‌ها و سهامداران برای نظارت دقیق‌تر بر زمینه‌هایی چون ریسک، جلوگیری از اتلاف منابع شرکت، صحت گزارشگری مالی و رعایت الزامات قانونی و مقرراتی، بر قضاوت اعضای کمیته حسابرسی اتکا می‌کنند (جامعی و رستمیان، ۱۳۹۵). کمیته حسابرسی به‌دلیل استقلال از هیئت‌مدیره واحد اقتصادی، سبب حفظ ارتباط بین هیئت‌مدیره واحد اقتصادی، حساب‌رسان مستقل و حساب‌رسان داخلی نیز می‌شود. ارتباط کمیته حسابرسی با حساب‌رسان، اطلاعاتی به‌هنگام درباره وضعیت مالی واحد اقتصادی و نیز اطلاعات لازم برای ارزیابی و دستکاری مدیریت در اختیار هیئت‌مدیره واحد اقتصادی قرار می‌دهد (علوی طبری و عصابخش، ۱۳۸۹).

ویژگی‌های کمیته حسابرسی از جمله اندازه، تخصص، استقلال و تعداد جلسات می‌توانند بر اثربخشی کمیته حسابرسی تأثیرگذار باشد. اندازه کمیته حسابرسی عامل بسیار مهمی در فرایند گزارشگری مالی است و تأثیر بسزایی در کیفیت گزارشگری مالی دارد. اندازه کمیته حسابرسی موجب عملکرد بهتر و افزایش کیفیت گزارش‌های مالی می‌گردد (دالتون و دیلی، جانسون و الستراند^۴، ۱۹۹۹؛ یانگ

¹ Bonazzi & Islam

² Kesten

³ Massimo, Annalisa & Samuele

⁴ Dalton D.R., Daily, C.M., Johnson, J.L. & Ellstrand, A.E.

و کریشنان^۱، ۲۰۰۵). همچنین پژوهش‌های پیشین از جمله پژوهش کریشنان و ویسواناتان^۲ (۲۰۰۸) و همچنین دهالیوال، نیکر و نویسی^۳ (۲۰۱۰) نشان داد که تخصص اعضای کمیته حسابرسی به نظارت بیشتر آن‌ها در انجام گزارش‌های مالی کمک می‌نماید و کیفیت گزارش‌ها را بهبود می‌بخشد. استقلال کمیته حسابرسی نیز از ویژگی‌های مهم کمیته حسابرسی است که در بسیاری از پژوهش‌ها مورد بررسی قرار گرفته است. زمانی که اعضای کمیته حسابرسی مستقل باشند، عملکرد کمیته افزایش می‌یابد که افزایش کیفیت گزارش‌های مالی را در پی دارد (کلین^۴، ۲۰۰۲؛ پرسونز^۵، ۲۰۰۹). مطابق پژوهش‌های پیشین از جمله پژوهش گارنی، هالیوی و زهری (۲۰۱۶)، تعداد جلسات کمیته حسابرسی نیز بر اثربخشی کمیته حسابرسی و افزایش کیفیت گزارش‌های مالی تأثیر می‌گذارد. تعداد جلسات کمیته حسابرسی موجب محدود کردن مدیریت سود تعهدی و افزایش کیفیت گزارشگری مالی می‌باشد. گارنی، هالیوی و زهری^۶ (۲۰۱۶) نشان دادند که بین اثربخشی کمیته حسابرسی با کیفیت حسابرسی، رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. انجام حسابرسی با کیفیت بالا موجب حمایت از سرمایه‌گذاران و افزایش ارزش شرکت می‌شود. حسابرسان درصد این هستند که بر کار مدیران نظارت و عملکرد آن‌ها را ارزیابی کنند و بررسی نمایند که آن‌ها به چه میزان محافظ منافع و نیازهای سهامداران هستند. کنترل‌های حسابرسی که مستقل و مطابق ضوابط اخلاقی هستند، احتمال قصور و سهل‌انگاری در حسابرسی را کاهش می‌دهند و نیز اعتبار حسابرسان را بالا خواهند برد (حسینی، ۱۳۹۲). به‌طور کلی، عملکرد سازوکارهای راهبری شرکتی در گزارشگری مالی، تضمینی برای انطباق با اصول پذیرفته شده حسابداری و حفظ قابلیت اطمینان و اعتبار صورت‌های مالی شرکت‌ها است. بر این اساس، در پژوهش حاضر، درصد پاسخ به این پرسش خواهیم بود که آیا اثربخشی کمیته حسابرسی بر کیفیت حسابرسی تأثیر معناداری خواهد داشت یا خیر. یافته‌های این پژوهش، در راستای درک مدیران از تأثیر عملکرد سازوکارهای حاکمیت مفید بوده و برای فعالان در بازار، به‌ویژه برای سرمایه‌گذاران، برای اتخاذ سیاست‌های نظارتی مطلوب و بهره‌گیری از فرصت‌های مناسب به‌منظور سرمایه‌گذاری‌های بهینه، سودمند خواهد بود.

¹ Yang & Krishnan

² Krishnan & Visvanathan

³ Dhaliwal, Naiker, & Navissi

⁴ Klein

⁵ Persons

⁶ Zgarni, Halioui, & Zehri

پیشینه پژوهش

پیشینه نظری

از جمله وظایف کمیته حسابرسی، کمک به انتخاب حسابرس، مدیریت فرایند کار حسابرسی، کمک به اعضای هیئت‌مدیره در درک بهتر نتایج حسابرسی و همکاری با مدیریت و حسابرس مستقل در حل مشکلات کنترل داخلی یا نقاط ضعف مشخص شده طی عملیات حسابرسی است. کمیته‌های حسابرسی باید به شیوه صحیحی سازمان‌دهی شوند و مورد استفاده قرار گیرند، در این صورت، این کمیته‌ها می‌توانند برای کلیه گروه‌های علاقه‌مند، منافع چشمگیری داشته باشند. کمیته‌های حسابرسی می‌توانند وظیفه مباشرت گزارشگری هیئت‌مدیره را تقویت کنند، همچنین می‌توانند ارتباط بین حسابرس مستقل و مدیریت را بهبود ببخشند و میزان استقلال حسابرس را از طریق خدمت کردن به‌عنوان سپر بین حسابرس و مدیریت افزایش دهند. همچنین کمیته حسابرسی به مؤدیان مالیاتی و اعتباردهندگان کمک می‌کند تا مطمئن شوند منافع آن‌ها در اثر انجام حسابرسی به حداکثر می‌رسد (علوی طبری و عصابخش، ۱۳۸۹؛ اعتمادی و شفا خیبری، ۱۳۹۰). از سوی دیگر، ویژگی‌های مختلف کمیته حسابرسی شامل: تخصص مالی، استقلال، اندازه و ... می‌توانند بر اثربخشی کمیته حسابرسی اثر بگذارند. مطالعات پیشین نشان می‌دهد که تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی به آن‌ها کمک می‌کند که به‌طور مؤثرتر بر فرایند گزارشگری مالی نظارت کنند (بدارد و چترو و کورتو^۱، ۲۰۰۴؛ کریشان و ویسواناتان، ۲۰۰۸). ابوت و پارکر^۲ (۲۰۰۰) به این نتیجه رسیدند که کمیته حسابرسی مستقل، قابلیت اطمینان بیشتری را درخصوص گزارش‌های مالی حسابرسی شده توسط مؤسسات حسابرسی فراهم می‌کند. آنان بیان کردند که حسابرسان مستقل به‌مدت طولانی، می‌توانند ارتباطی پایدار با کمیته حسابرسی مستقل ایجاد نمایند که ایجاد و حفظ این ارتباط، موجب بهبود و ارتقای مؤثرتر خدمات آن‌ها می‌گردد. به این صورت که حسابرسان مستقل دارای حمایت کامل‌تری از سوی کمیته حسابرسی مستقل خواهند بود. میکس نر و ویلکر^۳ (۱۹۸۸) بیان کردند که تعامل بین کمیته حسابرسی و حسابرس مستقل در صورت همکاری، به افزایش و توسعه این همکاری کمک می‌نماید. به‌عبارت دیگر، به‌احتمال زیاد کمیته حسابرسی به‌منظور حمایت یکسان از حسابرسان تا زمانی مؤثر است که حسابرسان گزارش‌های مالی را با کیفیت بالاتری ارائه می‌دهند. چنانچه مشکلات نمایندگی شدیدتر شود، نظریه نمایندگی پیش‌بینی می‌کند که مدیریت برای اطمینان از کیفیت گزارشگری مالی به

¹ Bedard, Chtourou & Courteau

² Abbott & Parker

³ Meixner & Welker

سهامداران، نظارت بالاتری را بر کیفیت صورت‌های مالی، تقاضا خواهد کرد. علاوه بر این، تأثیرات متقابل کمیته حسابرسی بر کیفیت حسابرسی مستقل، فرصت‌هایی را به‌منظور درک حسابرس از نظر درستکاری و بی‌طرفی برای محدود نمودن رفتار فرصت‌طلبانه مدیریت چون مدیریت سود، به‌وجود می‌آورد. در نتیجه، کمیته حسابرسی باید منجر به کیفیت بالای حسابرسان مستقل گردد (لین و هوانگ^۱، ۲۰۱۰). با توجه به مبانی نظری پیشگفته، فرضیه پژوهش به‌شرح زیر مطرح می‌گردد:

فرضیه پژوهش: بین اثربخشی کمیته حسابرسی و کیفیت حسابرسی، رابطه معناداری وجود دارد.

پیشینه تجربی

بومان و راتزینگر^۲ (۲۰۱۷) در مطالعه‌ای به بررسی تجربی این موضوع پرداختند که چگونه حضور حسابرسانی که در گذشته در مؤسسات حسابرسی مشغول فعالیت بودند در کمیته حسابرسی شرکت‌ها، بر کیفیت حسابرسی، تأخیر در گزارش‌های حسابرسی و حق‌الزحمه حسابرسی تأثیرگذار است. نتایج نشان داد رابطه معنی‌داری میان حضور حسابرسان مستقل در کمیته حسابرسی با سطح حق‌الزحمه حسابرسی وجود ندارد. در مقابل، حضور این حسابرسان در کمیته حسابرسی با کیفیت حسابرسی رابطه مثبت و معنی‌دار و با تأخیر در گزارش‌های حسابرسی، رابطه منفی و معنی‌دار دارد. گاریکا سنچز و گاریکا مکا و کوئادارلو^۳ (۲۰۱۷) در پژوهشی رابطه میان حضور کارشناسان مالی در کمیته حسابرسی و ریسک ورشکستگی را در بخش بانکی مورد بررسی قرار دادند. آن‌ها با استفاده از بررسی نمونه‌ای متشکل از ۱۵۹ بانک متعلق به کشورهای مختلف در دوره زمانی ۲۰۰۴ تا ۲۰۱۰ نشان دادند که حضور کارشناسان مالی در کمیته حسابرسی با ریسک ورشکستگی رابطه منفی و معنادار دارد. یعنی حضور کارشناسان مالی در کمیته حسابرسی باعث کاهش ریسک ورشکستگی می‌شود. این رابطه در بانک‌هایی قوی‌تر است که سیاست مقابله با فعالیت‌های غیراخلاقی دارند. گارنی، هالیوی و زهری (۲۰۱۶) در تحقیقی به بررسی اثربخشی کمیته حسابرسی و کیفیت حسابرسی بر مدیریت سود شرکت‌های تونسوی پرداختند و دریافتند که ارتباط کاملی بین امتیاز اثربخشی کمیته حسابرسی و تخصص حسابرس در صنعت با محدود نمودن مدیریت سود وجود دارد. همچنین، یافته‌ها نشان داد رابطه‌ای مکمل بین اثربخشی کمیته حسابرسی و تصدی حسابرسی، بعد از تصویب قانون امنیت مالی ۲۰۰۵ وجود دارد.

¹ Lin & Hwang

² Baumann & Ratzinger

³ Garcia-Sanchez, Garcia-Meca & Cuadardo

حبیب و هویمان^۱ (۲۰۱۶) در مطالعه‌ای، نشان دادند که اعضای موظف هیئت‌مدیره، تأثیر مثبت و معنی‌دار بر رابطه میان کمیته حسابرسی و مدیریت سود واقعی دارند. همچنین نتایج تحقیق آن‌ها بیانگر این بود که این اثر در مورد مدیران موظفی قوی‌تر است که در ارائه گزارش متقابلانه فعالیت می‌کنند. اشلمن و گو^۲ (۲۰۱۴) طی پژوهشی به بررسی رابطه بین کیفیت حسابرسی و حق‌الزحمه حسابرسی با مدیریت سود پرداختند. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که رابطه‌ای منفی بین حق‌الزحمه حسابرسی و احتمال استفاده مدیران از ارقام تعهدی اختیاری برای مدیریت سود وجود دارد. ایتتونن، واهاما و واهاما^۳ (۲۰۱۳) در پژوهش خود رابطه بین کیفیت حسابرسی با جنسیت شرکای حسابرسی را مورد بررسی قرار دادند. یافته‌های پژوهش آن‌ها حاکی از آن بود که شرکت‌هایی که توسط شریک زن، حسابرسی می‌شوند، در مقایسه با سایر شرکت‌ها، مدیریت سود کمتری دارند. همچنین در این شرکت‌ها، مدیریت سود از نوع حداکثرسازی و حداقل‌سازی سود، کمتر از سایر شرکت‌ها است. گارون^۴ (۲۰۰۹) به بررسی رابطه ویژگی‌های کمیته حسابرسی با مدیریت سود افزایشی از طریق افزایش در فروش و کاهش هزینه‌های اختیاری پرداخت. نتایج نشان داد در شرکت‌هایی احتمال مدیریت سود واقعی بیشتر است که دارای کمیته حسابرسی با اعضای مؤثر مدیریتی هستند. شایان‌ذکر است تاکنون در داخل کشور، مطالعه‌ای در زمینه اثربخشی کمیته حسابرسی و کیفیت حسابرسی صورت نگرفته است و این تحقیق نخستین تحقیق داخلی است که به بررسی این رابطه می‌پردازد. در ادامه پیشینه تجربی داخلی مرتبط با موضوع پژوهش ذکر می‌گردد.

صفری گرایلی، رضائی پیتته نوئی و نوروزی (۱۳۹۶) طی پژوهشی به بررسی ارائه مدلی برای تبیین اثربخشی کمیته حسابرسی و محتوای ارزشی اطلاعات حسابداری پرداختند. نتایج پژوهش حاکی از آن بود که اثربخشی کمیته حسابرسی، مربوط بودن ارزش سود (محتوای ارزشی اطلاعات سود و زیان) و مربوط بودن ارزش دفتری هر سهم (محتوای ارزشی اطلاعات ترازنامه) را افزایش می‌دهد. فخاری و رضائی پیتته نوئی (۱۳۹۶) در پژوهش خود به بررسی تأثیر تخصص کمیته حسابرسی بر محیط اطلاعاتی شرکت پرداختند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که رابطه مثبت و معناداری بین تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی و محیط اطلاعاتی شرکت‌ها وجود دارد و تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی باعث بهبود محیط اطلاعاتی شرکت و افزایش شاخص سنجش آن می‌گردد.

¹ Habib & Bhuiyan

² Eshleman & Guo

³ Ittonen, Vahamaa, E. & Vahamaa S.

⁴ Garven

فخاری و رضائی پسته نوئی (۱۳۹۶) طی مطالعه‌ای به بررسی تأثیر وجود کمیته حسابرسی و ویژگی‌های آن بر محیط اطلاعاتی شرکت پرداختند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که بین استقلال و تخصص کمیته حسابرسی با محیط اطلاعاتی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد، در حالی که رابطه دیگر ویژگی‌های کمیته حسابرسی با محیط اطلاعاتی شرکت معنادار نیست. حساس یگانه، صدیقی و حسن‌زاده (۱۳۹۶) طی پژوهشی به بررسی رابطه کیفیت حسابرسی مستقل و کمیته حسابرسی با مدیریت سود و مدیریت جریان‌ات نقدی با استفاده از اطلاعات ۸۰۷ سال - شرکت طی سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۳ پرداختند. یافته‌ها نشان داد شرکت‌هایی که توسط مؤسسات بزرگ حسابرسی شده‌اند تجدید ارائه ارقام تعهدی (مدیریت سود) کمتری دارند اما شواهدی مبنی بر رابطه کیفیت حسابرسی و تجدید ارائه ارقام نقدی یافت نشد. همچنین، یافته‌ها حاکی از آن بود که بین کمیته حسابرسی و مدیریت سود و مدیریت جریان‌ات نقدی رابطه معناداری وجود ندارد. جامعی و رستمیان (۱۳۹۵) در تحقیقی ارتباط تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی با ویژگی‌های پیش‌بینی سود هر سهم مدیریت را بررسی کردند. شواهد نشان داد که تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی با صحت پیش‌بینی سود رابطه مثبت دارد. همچنین نتایج نشان داد که تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی با پراکندگی پیش‌بینی‌های سود ارتباطی منفی دارد. کامیابی و بوژمهرانی (۱۳۹۵) در مطالعه خود ویژگی‌های کمیته حسابرسی، کیفیت افشا و نسبت اعضای غیرموظف هیئت‌مدیره را مورد بررسی قرار دادند. نمونه آن‌ها شامل ۷۱ شرکت در دوره زمانی ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۲ بود. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که بین دو ویژگی کمیته حسابرسی یعنی تجربه و مدت تصدی اعضای کمیته حسابرسی با کیفیت افشای شرکت‌ها، رابطه مثبت و معنادار وجود دارد، در حالی که بین تخصص و اندازه کمیته حسابرسی با کیفیت افشا، رابطه معناداری مشاهده نگردید. همچنین یافته‌های پژوهش آن‌ها حاکی از آن بود که نسبت غیرموظف اعضای هیئت‌مدیره بر رابطه بین تجربه اعضای کمیته حسابرسی و کیفیت افشا، تأثیر مثبت و معناداری دارد؛ اما بر رابطه بین سایر ویژگی‌های کمیته حسابرسی و کیفیت افشای شرکت‌ها، اثر تعدیل‌کننده ندارد. مرادزاده فرد، عدیلی و ابراهیمیان (۱۳۹۱) در تحقیقی به بررسی کیفیت حسابرسی، کیفیت سود و هزینه حقوق صاحبان سهام با استفاده از یک نمونه متشکل از ۱۰۳ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نتایج پژوهش حاکی از آن بود که بین کیفیت ارقام تعهدی و هزینه حقوق صاحبان سهام ارتباط معکوس و معنادار وجود دارد. همچنین در شرکت‌های با کیفیت حسابرسی بالاتر در مقایسه با شرکت‌های با کیفیت حسابرسی پایین‌تر، رابطه معکوس قوی‌تری بین کیفیت ارقام تعهدی و هزینه حقوق صاحبان سهام وجود دارد.

روش‌شناسی تحقیق

برای آزمون فرضیه پژوهش از روش رگرسیون چند متغیره و مدل‌های اقتصادسنجی استفاده شده است. جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش را شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۱ الی ۱۳۹۵ تشکیل می‌دهد. نمونه آماری پژوهش نیز شامل ۵۳ شرکت می‌باشد که به روش حذف سیستماتیک انتخاب شده است. داده‌های تحقیق حاضر از پایگاه اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران و نیز از نرم‌افزار ره آورد نوین استخراج گردیده و برای آماده‌سازی تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزار اکسل نسخه ۲۰۱۳ استفاده شده است. تجزیه و تحلیل نهایی داده‌های گردآوری شده نیز با استفاده از نرم‌افزار اقتصادسنجی ایویوز نسخه دهم صورت گرفته است. متغیرهای مورد مطالعه در این تحقیق شامل متغیرهای مستقل، وابسته و کنترلی به شرح زیر اندازه‌گیری شده‌اند:

متغیر مستقل: اثربخشی کمیته حسابرسی

برای محاسبه کمیته حسابرسی از چهار معیار:

۱- اندازه کمیته حسابرسی

۲- استقلال کمیته حسابرسی

۳- تخصص کمیته حسابرسی

۴- تعداد جلسات کمیته حسابرسی استفاده شده است

اثربخشی کمیته حسابرسی شامل مجموع نمرات (استقلال کمیته حسابرسی، تخصص کمیته حسابرسی، اندازه کمیته حسابرسی، تعداد جلسات کمیته حسابرسی) است که تابع ریاضی آن به صورت زیر بیان شده است.

$$ACE_{i,t} = \sum (ACIND_{i,t} + ACEXP_{i,t} + ACSIZE_{i,t} + ACMEE_{i,t}) \quad (1)$$

که در آن:

$ACIND_{i,t}$: متغیر ساختگی است که اگر در پایان سال مالی مدیران کمیته حسابرسی مستقل باشند، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر خواهد بود (گارنی، هالیوی و زهری، ۲۰۱۶). برای سنجش

استقلال کمیته حسابرسی از حاصل نسبت اعضای مستقل کمیته حسابرسی بر کل اعضای کمیته حسابرسی استفاده شده است. اگر این نسبت از میانه استقلال کمیته حسابرسی بزرگتر باشد، شرکت مربوط دارای استقلال کمیته حسابرسی بوده و در این صورت عدد یک خواهد گرفت و در غیر این صورت، عدد صفر.

$ACEXP_{i,t}$: متغیر ساختگی است که اگر در پایان سال مالی بیش از دو عضو از اعضای کمیته حسابرسی دارای تخصص مالی و حسابداری و مدیریت باشند، عدد یک و در غیر این صورت، عدد صفر خواهد بود (گارنی، هالیوی و زهری، ۲۰۱۶).

$ACSIZE_{i,t}$: متغیر ساختگی است که اگر اعضای کمیته حسابرسی در پایان سال مالی حداقل ۳ عضو باشند، عدد یک و در غیر این صورت، عدد صفر خواهد گرفت (گارنی، هالیوی و زهری، ۲۰۱۶).
 $ACMEE_{i,t}$: متغیر ساختگی است که اگر اعضای کمیته حسابرسی بیشتر از ۶ جلسه تشکیل داده باشد، عدد یک و در غیر این صورت، عدد صفر خواهد گرفت (گارنی، هالیوی و زهری، ۲۰۱۶).

متغیر وابسته: کیفیت حسابرسی

برای محاسبه کیفیت حسابرسی از سه معیار:

۱- حق الزحمه حسابرس

۲- تخصص حسابرس در صنعت

۳- اندازه مؤسسه حسابرسی استفاده شده است

کیفیت حسابرسی شامل مجموع نمرات حق الزحمه حسابرس، تخصص حسابرس و اندازه مؤسسه حسابرسی است که تابع ریاضی آن به صورت زیر بیان شده است.

$$AQ_{i,t} = \sum (AuditFee_{i,t} + SP_{i,t} + BN_{i,t}) \quad (2)$$

که در آن:

$AQ_{i,t}$: مجموع نمرات به دست آمده از سه معیار در نظر گرفته: حق الزحمه حسابرس، تخصص حسابرس و اندازه مؤسسه حسابرسی برای شرکت i در سال t است.

$AuditFee_{i,t}$: نسبت هزینه‌های پرداخت شده به حسابرس در شرکت i در سال t ؛ به کل هزینه‌های حسابرسی در صنعت می‌باشد؛ بدین صورت که اگر نسبت به دست آمده بیشتر از ۲۰ درصد باشد عدد ۱ و در غیر این صورت، عدد صفر خواهد گرفت (راپانی^۱، ۲۰۱۱).

$SP_{i,t}$: متغیر مجازی است که در صورت وجود تخصص حسابرس در صنعت، عدد ۱ و در غیر این صورت، عدد صفر خواهد گرفت. در پژوهش حاضر، برای سنجش تخصص حسابرس در صنعت از رویکرد سهم بازار استفاده شد که براساس مدل پالم زر، از مجموع دارایی‌های تمام صاحبکاران مؤسسه حسابرسی خاص در صنعت خاص تقسیم بر مجموع دارایی‌های صاحبکاران در این صنعت خاص برآورد شده است. در صورتی که سهم از بازار به دست آمده بیشتر از ۲۰ درصد باشد در این صورت حسابرس در آن صنعت خاص متخصص بوده و عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر خواهد گرفت (راپانی، ۲۰۱۱).

$BN_{i,t}$: یک متغیر مجازی است که در صورت انجام حسابرسی توسط سازمان حسابرسی برای شرکت i در سال t ، عدد ۱ و در غیر این صورت عدد صفر خواهد گرفت (راپانی، ۲۰۱۱).

متغیرهای کنترلی

اندازه شرکت (SIZE): با استفاده از لگاریتم طبیعی مجموع دارایی‌های شرکت برآورد شده است. به دلیل استقرار سیستم‌های کنترل قوی در شرکت‌های بزرگ، احتمال وقوع اشتباه -چه سهوی و چه عمدی- در صورت‌های مالی کاهش پیدا می‌کند و به تبع آن حسابرسان می‌توانند اتکای بیشتری بر سیستم کنترل داخلی شرکت نموده و به نحو قابل ملاحظه‌ای حجم آزمون‌های محتوا را کاهش دهند که باعث افزایش کیفیت حسابرسی می‌گردد (علوی طبری و عارف منش، ۱۳۹۲).

نسبت ارزش بازار به دفتری (MTB): برابر با نسبت ارزش بازار کل حقوق صاحبان سهام به ارزش دفتری کل حقوق صاحبان سهام است (گارنی، هالیوی و زهری، ۲۰۱۶). شرکت‌هایی که نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری بیشتری دارند، به سبب احتمال اینکه بخش اعظم ارزش سرمایه‌گذاری آن‌ها مربوط به پروژه‌های با ریسک بالا باشد و در مواقع ورشکستگی، شرکت با دعاوی حقوقی زیادی علیه خود مواجه باشد، لذا نیاز بیشتری به رویه‌های محافظه‌کارانه دیده می‌شود. بدین صورت که هر چه حسابرس با رویکرد محافظه‌کارانه‌تر از دعاوی حقوقی شرکت به دور باشد منجر به افزایش کیفیت حسابرسی خواهد شد (خان و واتس^۲، ۲۰۰۹).

¹ Rapani

² Khan & Watts

رشد فروش (Growth): رشد فروش نسبت به سال قبل است که از تقسیم تفاضل فروش شرکت i با فروش سال گذشته آن بر فروش سال گذشته شرکت، در سال t به دست می‌آید (محرمزاده، مرادزاده فرد و بنی مهد، ۲۰۱۷). یکی از متغیرهای بنیادین مؤثر بر وضعیت آتی سودآوری شرکت‌ها و بازده سهام سرمایه‌گذاری شرکت‌ها در دارایی‌های ثابت است که می‌تواند زمینه‌ساز دستیابی به بازده مطلوب در آینده بوده، یا به دلیل تحمل ریسک بیشتر بر وضعیت مالی شرکت در نتیجه سرمایه‌گذاری بیشتر، قدرت شرکت را برای حفظ بازده فعلی و رشد آن در دوره‌های آتی، کاهش دهد و در بلندمدت نیز منجر به افت بازده و عملکرد شرکت شود (دارایی و کریمی، ۱۳۸۹).

نرخ بازده دارایی (ROA): از تقسیم سود خالص بر ارزش دفتری کل دارایی‌ها به دست می‌آید (محرمزاده، مرادزاده فرد و بنی مهد، ۲۰۱۷).

کیو-توبین (Q-Tobin): لیندنبرگ و راس^۱ (۱۹۸۱)، نشان دادند که از دید نظری و عملی، شاخص کیو-توبین برآوردکننده بهتری برای اندازه‌گیری قدرت رقابتی بازار یا ساختار بازار در بین شاخص‌های محاسبه‌کننده است. از دیدگاه نظری، نسبت کیو-توبین برابر با نسبت ارزش بازار به ارزش جایگزینی دارایی‌های شرکت است. به‌طور واضح دستیابی به داده‌های مربوط به بهای جایگزینی در کشورهای رو به پیشرفت، آسان نیست. بنابراین مانند پژوهش‌های چانگ و پرویت^۲ (۱۹۹۴)، راتیاناسامی و کریشناسوامی و منتریپراگادا^۳ (۲۰۰۰)، پاندی^۴ (۲۰۰۴) و گارنی، هالیوی و زهری (۲۰۱۶)، از ارزش دفتری به جای ارزش جایگزینی استفاده شده که به‌صورت رابطه ذیل محاسبه می‌گردد:

$$\text{کیو توبین} = \frac{\text{ارزش بازار کل سهام} + \text{ارزش دفتری کل بدهی‌ها}}{\text{ارزش دفتری کل دارایی‌ها}} \quad (۳)$$

جریان نقد آزاد (FCF): براساس مطالعات صورت گرفته توسط جنسن و مک‌لینگ^۵ (۱۹۷۶) و جنسن (۱۹۸۶)، مشکل نمایندگی در شرکت‌هایی با جریان نقدی آزاد بالاتر، شدیدتر است. دلیل آن هم این واقعیت است که اگر یک شرکت، مقدار زیادی ذخائر نقدی داشته باشد، مدیران مجبورند برای انتخاب این که بودجه در کجا استفاده شود، انعطاف‌پذیری بیشتری نشان دهند. برای کاهش این

^۱ Lindenberg & Ross

^۲ Chung & Pruitt

^۳ Rathinasamy, Krishnaswamy & Mantripragada

^۴ Pandey

^۵ Jensen & Meckling

مشکل، مالکانی (صاحبکارانی) که از کار حسابرسیان بهره می‌برند، اقدام به بررسی رفتار مدیران می‌نمایند. بر این اساس، جریان نقد آزاد از طریق فرمول زیر محاسبه شده است:

$$FCF_{i,t} = INC_{i,t} - TAX_{i,t} - INTEP_{i,t} - PSDIV_{i,t} - CSDIV_{i,t} \quad (۴)$$

که در آن:

$FCF_{i,t}$: جریان نقد آزاد شرکت i در سال t ؛

$INC_{i,t}$: سود عملیاتی قبل از استهلاک شرکت i در سال t و

$TAX_{i,t}$: کل مالیات پرداختی شرکت i در سال t و

$INTEP_{i,t}$: هزینه بهره پرداختی شرکت i در سال t و

$PSDIV_{i,t}$: سود سهامداران ممتاز پرداختی شرکت i در سال t (به دلیل نبودن سهام ممتاز در ایران،

این مقدار صفر خواهد بود).

$CSDIV_{i,t}$: سود سهامداران عادی پرداختی شرکت i در سال t است.

همچنین برای همگن کردن داده‌ها، نسبت فوق بر ارزش دفتری کل دارایی‌ها تقسیم گردیده است.

مدل آماری پژوهش

مدل آماری پژوهش مدل تعدیل شده تحقیق کارنی، هالیوی و زهری (۲۰۱۶) می‌باشد که به صورت

ذیل مطرح می‌گردد:

$$AQ_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 ACE_{i,t} + \beta_2 Size_{i,t} + \beta_3 MVB_{i,t} + \beta_4 Growth_{i,t} + \beta_5 ROA_{i,t} + \beta_6 Q-Tobin_{i,t} + \beta_7 FCF_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad (۵)$$

که در آن:

AQ : کیفیت حسابرسی؛ ACE : اثربخشی کمیته حسابرسی؛ $Size$: اندازه شرکت؛ MVB : ارزش

بازار به دفتری حقوق صاحبان سهام؛ $Growth$: رشد فروش شرکت؛ ROA : نرخ بازده دارایی؛

$Q-Tobin$: کیو توبین و FCF : جریان نقد آزاد شرکت می‌باشد.

آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

نگاره شماره (۱)، آمار توصیفی متغیرهای تحقیق، شامل برخی شاخص‌های مرکزی و پراکندگی، برای نمونه‌ای متشکل از ۲۵۶ سال - شرکت مشاهده شده در فاصله زمانی سال‌های ۱۳۹۱ تا ۱۳۹۵ را نشان می‌دهد. همان‌طور که در نگاره شماره (۱) مشاهده می‌شود، به‌طور میانگین معیار جامع اثربخشی کمیته حسابرسی شرکت‌ها در طی بازه ۵ ساله، ۳/۱۸۷ است. بیشترین معیار جامع اثربخشی کمیته حسابرسی عدد ۴ است که در سال ۱۳۹۵ و مربوط به شرکت ایران خودرو است و کمترین آن عدد ۲ است که در سال ۱۳۹۳ و مربوط به شرکت داروسازی جابربین حیان است.

نگاره شماره ۱: آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

واحد متغیرها	آمار توصیفی	میانگین	میان	بیشینه	کمینه	انحراف معیار	ضریب چولگی	ضریب کشیدگی
تعداد	اثربخشی کمیته حسابرسی	۳/۱۸۷	۳/۰۰۰	۴/۰۰۰	۲/۰۰۰	۰/۷۷۳	۰/۶۸۳	۰/۲۵۶
	کیفیت حسابرسی	۲/۴۹۳	۲/۰۰۰	۳/۰۰۰	۲/۰۰۰	۰/۵۰۳	۰/۸۰۴	۰/۲۰۸
واحد اندازه‌گیری متغیرها به میلیون ریال می‌باشد.	اندازه شرکت	۱۱/۳۸۵	۱۱/۱۹۴	۱۳/۰۳۸	۱۰/۷۱۷	۰/۵۶۹۸	۰/۵۷۲	۰/۷۵۳
	ارزش بازار به دفتری حقوق صاحبان سهام	۲/۳۲۸	۱/۹۴۳	۲/۹۲۴	۰/۲۸۳	۳/۲۴۳	۰/۵۶۳	۰/۲۷۴
	رشد فروش	۰/۱۸۴	۰/۱۴۱	۰/۱۲۸	-۰/۵۱۳	۰/۲۶۴	۰/۶۷۴	۰/۱۳۱
	نرخ بازده دارایی	۰/۱۴۳	۰/۱۳۴	۰/۱۵۲	-۰/۱۹۱	۰/۱۶۸	۰/۶۰۷	۰/۴۳۳
	کیوتوبین	۱/۳۶۱	۱/۱۶۸	۱/۳۹۶	۰/۵۳۸	۰/۸۶۴	۰/۳۶۴	۰/۵۰۵
	جریان نقد آزاد	۰/۱۶۳	۰/۱۲۸	۰/۱۷۹	۰/۱۴۸	-۰/۳۳۱	۰/۱۴۵	۰/۸۷۶

بررسی ناهمسانی واریانس

برای بررسی وجود ناهمسانی واریانس جملات اخلاص از آزمون بروش پاگان^۱ استفاده شده است. نتیجه آزمون ناهمسانی واریانس بروش پاگان مدل برای شرکت‌های پذیرفته شده در بورس تهران به شرح نگاره شماره (۲) است. براساس نتایج ارائه شده در نگاره شماره (۲)، تمام جملات خطای موجود در مدل‌های پژوهش، ناهمسانی واریانس دارند. برای رفع این مشکل از روش رگرسیون حدافل مربعات تعمیم یافته^۲ استفاده شده است.

نگاره شماره ۲: نتایج آزمون ناهمسانی واریانس

آماره	احتمال chi2	نتیجه آزمون
۳/۵۸۳	۰/۰۰۳۴	وجود ناهمسانی واریانس

آزمون F لیمر

به منظور گزینش یکی از روش‌های داده‌های پانلی یا داده‌های یکپارچه، از آماره F لیمر استفاده شده است. نتایج این آزمون در نگاره شماره (۳) نشان می‌دهد که مقدار آماره آزمون F برابر ۳/۱۳۸ و سطح معناداری کوچکتر از سطح آزمون است که این نتایج بیانگر متفاوت بودن عرض از مبداهای مقاطع مختلف است و روش آثار ثابت پذیرفته می‌شود.

نگاره شماره ۳: نتایج آزمون F لیمر

مقدار آماره	درجه آزادی	سطح معناداری	سطح آزمون
۳/۱۳۸	۵۲/۳۵۳	۰/۰۰۶۳	۰/۰۵

آزمون هاسمن

برای انتخاب یکی از دو روش اثرات ثابت یا اثرات تصادفی، از آزمون هاسمن استفاده شده است. نتایج این آزمون در نگاره شماره (۴) ارائه شده است. همان‌طور که مشاهده می‌گردد، مقدار آماره آزمون هاسمن در اینجا برابر ۴/۲۸۱ است و با توجه به این که سطح معناداری کوچکتر از سطح

¹ Breush-Pagan-Godfrey

² General Least Squared (GLS)

آزمون است، بنابراین روش اثرات ثابت انتخاب می‌شود. بنابراین با توجه به موارد پیشگفته، از رگرسیون حداقل مربعات تعمیم یافته و مدل اثرات ثابت استفاده می‌شود.

نگاره شماره ۴: نتایج آزمون هاسمن

مقدار آماره	درجه آزادی	سطح معناداری	سطح آزمون
۴/۲۸۱	۶	۰/۰۰۵۸	۰/۰۵

نتایج آزمون بررسی خود همبستگی

به منظور آزمون عدم وجود خود همبستگی در مدل از آماره آزمون دوربین واتسون استفاده شده است. این آماره براساس یافته‌های نگاره شماره (۵)، برابر ۱/۹۶۸ است. از آنجا که این آماره در بازه ۱/۵ تا ۲/۵ قرار می‌گیرد، می‌توان گفت بین باقیمانده‌ها خودهمبستگی وجود ندارد.

یافته های پژوهش

به منظور آزمون فرضیه پژوهش از نتایج تخمین مدل ارائه شده در نگاره شماره (۵) بهره گرفته شده است:

نگاره شماره ۵: نتایج آزمون فرضیه پژوهش

$AQ_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 ACE_{i,t} + \beta_2 Size_{i,t} + \beta_3 MVB_{i,t} + \beta_4 Growth_{i,t} + \beta_5 ROA_{i,t} + \beta_6 Q-Tobin_{i,t} + \beta_7 FCF_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$						
متغیر	نماد متغیر	ضرایب	آماره T	احتمال	VIF	نوع رابطه
اثربخشی کمیته حسابرسی	ACE	۰/۱۴۳	۴/۷۱۳	۰/۰۰۸	۲/۶۳	مثبت معنادار
اندازه شرکت	SIZE	۰/۱۹۳	۲/۹۶۱	۰/۰۲۳	۳/۴۸	مثبت معنادار
ارزش بازار به دفتری حقوق صاحبان سهام	MVB	۶/۳۲۸	۲/۸۵۲	۰/۰۴۸	۲/۵۱	مثبت معنادار
رشد فروش	Growth	۰/۰۳۴	۳/۱۲۵	۰/۰۰۶	۱/۹۱	مثبت معنادار
نرخ بازده دارایی	ROA	۰/۹۱۴	۲/۱۹۸	۰/۰۳۳	۳/۷۴	مثبت معنادار
کیو توبین	Q-TOB	۰/۹۱۷	۳/۴۶۸	۰/۰۱۸	۲/۴۹	مثبت معنادار
جریان نقد آزاد	FCF	۰/۵۱۶	۱/۶۸۷	۰/۳۱۷	۳/۸۳	عدم رابطه
ضریب تعیین (R^2)			۰/۶۷۴			
ضریب تعیین تعدیل شده			۰/۶۶۸			
آماره (F)			۱۲/۷۱۸۶			
سطح معناداری (F)			۰/۰۰۰۶			
آماره دوربین واتسون (D-W)			۱/۹۶۸			

متغیر وابسته: کیفیت حسابرسی

همان‌طور که در نگاره فوق مشاهده می‌گردد، سطح معناداری مربوط به آماره F که بیانگر معنی‌دار بودن کل رگرسیون است، برابر $0/0006$ بوده و حاکی از آن است که مدل در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار می‌باشد. ضریب تعیین تعدیل شده برابر با عدد $(0/668)$ بوده و بیانگر این مطلب است که به‌طور تقریبی ۶۶ درصد از تغییرات متغیر وابسته توسط متغیرهای مستقل مدل قابل تبیین است. از سویی، همخطی وضعیتی است که نشان می‌دهد متغیر مستقل، تابعی خطی از سایر متغیرهای دیگر است. با توجه به این که مقدار VIF برای کلیه متغیرهای مستقل کمتر از ۵ ($VIF < 5$) می‌باشد، بنابراین بین متغیرهای مستقل همخطی وجود ندارد. بنابراین مدل برازش شده دارای اعتبار می‌باشد. با توجه به نگاره شماره (۵)، ضریب متغیر مستقل اثربخشی کمیته حسابرسی برابر با عدد $(0/143)$ می‌باشد. با توجه به سطح آماره t و سطح معناداری این متغیر، نتایج نشانگر معنادار بودن این ضریب در سطح خطای ۵ درصد می‌باشد. این یافته‌ها نشان می‌دهد که وجود کمیته حسابرسی اثربخش در شرکت منجر به بهبود کیفیت حسابرسی خواهد شد، زیرا ضریب یا شیب خط آن در معادله، معنادار و مثبت می‌باشد. در نتیجه می‌توان فرضیه پژوهش را تأیید شده قلمداد نمود.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

کمیته حسابرسی به‌عنوان واسطه‌ای بین حساب‌رسان داخلی و مستقل و مدیریت عمل کرده و نقش بسزایی در نظارت و کنترل فرآیند گزارشگری مالی دارد. علاوه بر این، اطمینان از این که صورت‌های مالی تهیه شده توسط مدیریت، عاری از هرگونه سوگیری هستند، مورد توجه سهامداران می‌باشد. برای نیل به این هدف و اطمینان از محتوای ارزشی اطلاعات حسابداری، وجود کمیته حسابرسی اثربخش، بسیار ضروری به‌نظر می‌رسد. کمیته حسابرسی اثربخش، به‌عنوان عاملی تعیین‌کننده در روند گزارشگری مالی، موجب افزایش اعتبار صورت‌های مالی حسابرسی شده می‌شود. اعضای این کمیته با هیئت‌مدیره که مسئول حفظ منافع سهامداران است همکاری کرده و بر کیفیت و مطلوبیت صورت‌های مالی، حسابداری، حسابرسی، کنترل داخلی و فرآیند گزارشگری نظارت می‌کنند. برقراری ارتباط حساب‌رسان، کمیته‌های حسابرسی و هیئت‌مدیره موجب افزایش جریان اطلاعات سودمند، اثربخش و آگاهی‌دهنده می‌شود (محمدیان، ۱۳۹۰). در پژوهش حاضر، ارتباط بین اثربخشی کمیته حسابرسی و کیفیت حسابرسی مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که اثربخشی کمیته حسابرسی موجب افزایش کیفیت حسابرسی می‌گردد. وظیفه کمیته حسابرسی بیشتر جنبه نظارتی دارد. نتایج تحقیق کمیته تردوی در سال ۱۹۸۷ مبنی بر الزامی شدن ضمیمه نمودن

اظهار نظر کمیته حسابرسی به صورت های مالی، مسئولیت پاسخگویی و اعتبار کمیته حسابرسی را افزایش داد (باولی^۱، ۱۹۹۹). کمیته های حسابرسی در امر نظارت کارآمد بر گزارشگری مالی، حسابداری، حسابرسی و کنترل های داخلی فعالیت می کند و ارتباط و هماهنگی بین حسابرسان مستقل، حسابرسان داخلی و مدیریت را ارتقا می بخشد (ایکهارت، ویندر و جانسون^۲، ۲۰۰۱). بحث اصلی پژوهش، بررسی اثربخشی کمیته حسابرسی در شرکت ها به عنوان سازوکار مهم در نظام راهبری شرکتی است. به طوری که فعالیت مؤثر کمیته حسابرسی می تواند امکان تقویت و سلامت گزارشگری مالی را فراهم نماید و کیفیت حسابرسی را ارتقا بخشد. نتیجه پژوهش حاضر با پژوهش گارنی، هالیوی و زهری (۲۰۱۶) همسو می باشد. با عنایت به نتایج پژوهش، پیشنهاد می گردد که سرمایه گذاران به هنگام تجزیه و تحلیل صورت های مالی به عواملی چون ویژگی های کمیته حسابرسی توجه کافی داشته باشند. همچنین، به سازمان بورس اوراق بهادار تهران پیشنهاد می گردد که در اجرایی نمودن کمیته حسابرسی در شرکت ها فشار بیشتری اعمال نماید تا کلیه شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، فعالیت های مرتبط با کمیته حسابرسی را افشا نمایند.

¹ Bawly

² Eckhart, Widener & Johnson

منابع و مأخذ

- 1- Abbott, L.J. & Parker S. (2000), Auditor Selection and Audit Committee Characteristics, *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, 19(2), 47-66.
- 2- Allavi Tabari, S. H. & Aref Manesh, Z. (2013), The Relationship between Audit Industry Specialization and Audit Report Lag in Companies Listed in Tehran Stock Exchange, *Journal of Accounting knowledge*, 4(14), 7-26. (In Persian)
- 3- Allavi Tabari, S. H. & Asabakhsdh, R. (2010), The role of Audit Committee and Its Barriers and Utilization In Iran, *Accounting advances*, 2(1), 155-177. (In Persian)
- 4- Baumann, M.F. & Ratzinger-Sakel, N. (2017), Audit Firm Alumni in the Audit Committees of German Companies: An Analysis of the Time Dependence of Alumni Effects on Audit Quality, the Audit Report Lag, and Audit Fees, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2937812>
- 5- Bawly, D. (1999), Corporate governance and accountability: what role for the regulator director and auditor? *Business & Economics*.
- 6- Bedard, J., Chtourou, S.M. & Courteau, L. (2004), The Effect of Audit Committee Expertise, Independence, and Activity on Aggressive Earnings Management, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 23(2), 13-35.
- 7- Bonazzi, L. & Islam, S. M. N. (2007), Agency theory and corporate governance: A study of the effectiveness of board in their monitoring of the CEO, *Journal of Modeling in Management*, 2(1), 7-23.
- 8- Chung, K. H., Pruitt, S. W. (1994), A Simple Approximation of Tobin's Q, *Financial Management*, 23(3), 70-74.
- 9- Dalton. D.R., Daily, C.M., Johnson, J.L. & Ellstrand, A.E. (1999), Number of Directors and Financial Performance: A meta-analysis, *The Academy of Management Journal*, 42,674-686.

- 10- Darabi, R. & Karimi, A. (2011), The Effect of Fixed Asset Growth on Stock Returns, *The Financial Accounting and Auditing Researches*, 2(8), 99-130. (In Persian)
- 11- Defond, M.L.& Francis, J.R. (2005), Audit Research after Sarbanes- Oxley, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 24(1), 5-30.
- 12- Dhaliwal, D., Naiker, V. & Navissi, F. (2010), The Association between Accruals Quality and the Characteristics of Accounting Experts and mix of Expertise on Audit Committees, *Contemporary Accounting Research*, 27(3), 787-827.
- 13- Eckhart, K. S., Widener, S. K. & Johnson, L. E. (2001), Governance and Local Government, *The Internal Auditor*, 58(3), 51-55.
- 14- Eshleman, J.D. & Guo, P. (2014), Abnormal Audit Fees and Audit Quality: The Importance of Considering Managerial Incentives in Tests of Earnings Management, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 33 (1), 117-138.
- 15- Etemadi, H. & Shafakheibari, N. (2012), The Effect of Free Cash Flow on Earnings Management and Audit Committee role, *Journal of Financial Accounting*, 3(10), 18-24. (In Persian)
- 16- Fakhari, H. & Rezaei Pitenoeei, Y. (2017), The Impact of Audit Committee and its Characteristics on the Firms Information Environment, *Iranian Journal of Management Studies*, 10(3), 577-608. (In Persian)
- 17- Fakhari, H. & Rezaei Pitenoeei, Y. (2017), The Impact of Financial Expertise of Audit Committee on the Companies Information Environment, *Journal of Accounting Knowledge*, 8(3), 81-112. (In Persian)
- 18- Garcia-Sanchez, I., Garcia-Meca, E. & Cuadardo-Ballesteros (2017), Do Financial Experts on Audit Committees Matter for Bank Insolvency Risk-Taking?, The Monitoring role of Bank Regulation and Ethical Policy. *Journal of Business Research*, 76, 52-66.
- 19- Garven, S.A. (2009), The Effect of Board and Audit Committee Characteristics on Real Earnings Management: do boards and audit committees play a role in its constraint?, *Academy of Accounting & Financial Studies Journal*, 19(1),67-84.

- 20- Habib, A. & Bhuiyan, M.B. (2016), Problem Directors on the Audit Committee and Financial Reporting Quality, *Accounting and Business Research*, 46(2), 121-144.
- 21- Hassani, M. (2013), The Sensitivity of Accounting Conservatism to Audit Quality, *Journal of Accounting knowledge*, 4(15), 172-149. *(In Persian)*
- 22- Hassas Yeganeh, Y., Sedighi, R. & Hasanzadeh. F. (2017), The Relationship between Audit Quality and Audit Committee with Earning Management and Cash Flow Management, *Iranian Management Accounting Association*, 6(22), 13-24. *(In Persian)*
- 23- Ittonen, K., Vahamaa E. & Vahamaa S. (2013), Female Auditors and Accruals Quality, *Accounting Horizons*, 27(2), 205–228.
- 24- Jamei, R. & Rostamiyan, A. (2016), The Effect of Audit Committee Financial Expertise on Properties Earnings Forecasts, *The Financial Accounting and Auditing Researches*, 8(29),1-17. *(In Persian)*
- 25- Jensen, M.C., & Meckling, W.H. (1976), Theory of the firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure, *Journal of Financial Economics*, 3,305-360.
- 26- Jensen, M.C. (1986). Agency Costs of Free Cash Flow, Corporate Finance and Takeovers, *American Economic Review*, 76(2),323-329.
- 27- Kamyabi, Y. & Bozhmehrani, E. Audit Committee Characteristics, Quality of Disclosure and Proportion of Non-Executive Directors, *Journal of Empirical Research in Accounting*, 6(22), 191-217. *(In Persian)*
- 28- Kesten, J. B. (2013), Towards a Moral Agency Theory of the Shareholder Bylaw Power, *Temple Law Review*, 85(3), 523–574.
- 29- Khan, M. & Watts, R. L. (2009), Estimation and Empirical Properties of a firm-year Measure of Accounting Conservatism, *Journal of Accounting and Economics*, 48(2), 132-150.
- 30- Klein, A. (2002), Audit Committee, Board of Director Characteristics, and Earning Management, *Journal of Accounting and Economics*, 33(3), 375-400.

- 31- Krishnan, G. & Visvanathan, G. (2008), Does the SOX Definition of an Accounting Expert Matter? The Association between Audit Committee Directors' Accounting Expertise and Accounting Conservatism, *Contemporary Accounting Research*, 25(3), 827-858.
- 32- Lin, J.W. & Hwang, M.I. (2010), Audit Quality, Corporate Governance and Earnings Management: A Meta-Analysis, *Int. J. Audit*, 14(1), 57-77.
- 33- Lindenberg, E.B. & Ross, S. A.(1981), Tobin's Q ratio and industrial organization, *Journal of Business*, 54(1), 1-32.
- 34- Massimo, G. C., Annalisa, C. & Samuele, M. (2014), Ownership Structure, Horizontal Agency Costs and the Performance of High-Tech Entrepreneurial Firms, *Small Business Economics*, 42(2), 265-282.
- 35- Meixner, W. & Welker, R. (1988), Judgment Consensus and Auditor Experience, *The Accounting Review*, 63(3), 505-513.
- 36- Mohamadiyan, M. (2011), The Role and Relationship of auditor, audit committee and board in responding to shareholders, *Auditor*, 56,136. (In Persian)
- 37- Moharamzadeh, N., Moradzadeh Fard, M. & Banimahd, B. (2017), Examining the Effect of Dividend Payment Ratio on Future Earning Growth: Evidences from Iran's Capital Market, *International Conference on Modern Approaches in Humanities, Management, Economics and Accounting*.
- 38- Moradzadeh Fard, M., Adili, M., Ebrahimian, S. J. (2012), Audit Quality, Earnings Quality and Equity Costs, *The Financial Accounting and Auditing Research*, 4(14), 91-110. (In Persian)
- 39- Pandey, I.M. (2004), Capital Structure, Profitability and Market Structure: Evidence from Malaysia, *Asia Pacific Journal of Economics and Business*, 8(2), 78-91.
- 40- Persons, O. S. (2009), Audit Committee Characteristics and Earlier Voluntary Ethics Disclosure among Fraud and No-fraud Firms, *International Journal of Disclosure and Governance*, 6(4), 284- 297.

- 41- Rapani, N. (2011), Influence of auditor quality and audit committee effectiveness on earnings conservatism of Malaysian public listed firms, Thesis for the Degree of Doctor of Philosophy, *Curtin University, Australia*.
- 42- Rathinasamy, R. S., Krishnaswamy, C. R. & Mantripragada, K. G. (2000), Capital Structure and Product Market Interaction: An International Perspective, *Global Business and Finance Review*, 5(2), 51-66.
- 43- Safari Gerayli, M., Rezaei Pitenoei, Y. & Norouzi, M. (2017), Audit Committee Independence and Value Relevance of Accounting Information, *Iranian Management Accounting Association*, 6(24), 1-12. (*In Persian*)
- 44- Yang, J.S. & Krishnan, J. (2005), Audit committees and Quarterly Earnings Management, *International Journal of Auditing*, 9(3), 201-219.
- 45- Zgarni I., Halioui Kh., Zehri, F. (2016), Audit Committee Effectiveness, Audit Quality and Earnings Management: Evidence from Tunisia, *Journal of Accounting in Emerging Economies*, 58(2), 179 - 196.